

B I N N E N L A N D S E V E I L I G H E I D S D I E N S T

Maandoverzicht nr. 5 - 1974

(Tijdvak van 1-5-1974 t/m 31-5-1974)

I N H O U D

Nr. 1.184.689	Blz.
Rode Jeugd - Rode Hulp	1
De Nederlandse Volkunie	5
Partij Nieuw Rechts	7
CPN en gemeenteraadsverkiezingen	8
De Socialistiese Partij in de gemeenteraad	11
Nederland - DDR	13
Communistische Partij van Portugal	14

Rode Jeugd - Rode Hulp

Op 10 maart 1974 is door het zogenaamde "Landelijk Bestuur" van de Rode Jeugd een perscommuniqué uitgegeven, waarin melding werd gemaakt van de eerder die dag genomen beslissing, de Rode Jeugd "als een legale politieke organisatie op te heffen".

Deze beslissing zou - volgens het communiqué - zijn genomen onder druk van de toenemende activiteiten van politie en justitie, welke een bedreiging zouden vormen voor de democratie in Nederland in het algemeen en voor de vrijheid van de RJ-leden in het bijzonder.

Overigens is de tekst van het communiqué van dien aard dat er een aantal vragen overblijft, waarvan verreweg de belangrijkste luidt of de RJ nu inderdaad geheel verdwenen is en als een afgesloten hoofdstuk in de geschiedenis van de linkse beweging in Nederland kan worden beschouwd, of dat slechts het legale deel van de organisatie is opgeheven en de illegale cellen hun bestaan nog continueren.

De eerste uitleg is door verschillende RJ-leiders steeds in het openbaar verkondigd. Er zijn echter aanwijzingen in de richting van de tweede mogelijkheid, terwijl bovendien een theoretisch concept, gepubliceerd in het interne discussieorgaan "Voorwaarts" van 15-11-1973, in dezelfde richting wijst.

Het bewuste nummer bevat namelijk een aantal bijdragen, die - kort samengevat - het volgende patroon te zien geven:

Uitgangspunt voor elke activiteit van de organisatie is en blijft de theorie van de gewapende strijd. Dat wil in dit verband zeggen dat de ideologische basis, het marxisme-leninisme (lees: maoïsme), in de praktijk wordt uitgewerkt met behulp van de theorieën over stadsguerrilla van Carlos MA alsmede met de ervaringen, opgedaan door min of meer verwante organisaties als de Rote Armee Fraktion (de zogenaamde Baader Meinhof Gruppe).

Als praktische uitwerking van deze theorie heeft de RJ een aantal illegale cellen gevormd, die "de daadwerkelijke strijd tegen het kapitalistische systeem" moet voeren in de vorm van bijvoorbeeld bom-aanslagen tegen vestigingen van multi-nationale concerns in Nederland (Philips, ITT e.d.) of tegen instellingen als het leger, de politie en de BVD.

Naast deze illegale cellen zou er een legaal apparaat moeten zijn, dat de illegale acties optimaal dient te steunen. Inderdaad bezat de RJ zo'n legale tak, doch kennelijk functioneerde die nogal gebrekkig. In het genoemde blad "Voorwaarts" wordt er althans het volgende over gezegd:

"Tot op dit moment kunnen we zeggen, dat er legaal niet al te veel gericht werk is verricht ter ondersteuning van de gewapende strijd. We kunnen helaas op dit moment vanuit de RJ geen legale politieke organisatie bouwen die een wezenlijk onderdeel is van de opbouw van de gewapende strijd in Nederland. Het organisatorisch model wat ons ten dienste zou staan is verre van voldoende. De RJ is organisatorisch niet berekend op een langdurige strijd in de metropolen, is niet aangepast aan de realiteit van de te voeren gewapende anti-imperialistische strijd en de klassenstrijd. Het is dan ook onvermijdelijk, dat we onze organisatie moeten omvormen. Dit betekent opheffing van de RJ. Het beeld van de RJ dat gevormd is door een aantal jaren praktijk, sluit niet meer aan bij het niveau, waarop we moeten gaan werken".

Uit het verdere betoog blijkt, dat de schrijver van dit discussiestuk een nieuw legaal apparaat wil opbouwen, dat los van de "belaste" en "besmette" naam Rode Jeugd de gewapende strijd van de illegale cellen moet ondersteunen.

Nieuw is ook dat de schrijver de aanhang van dit legale apparaat wil trachten te recrutereren uit wat hij noemt "intellectuele kringen"; de oude legale tak van de RJ bestond vrijwel geheel uit werkende jongeren.

De laatste maanden is gebleken dat de oude illegale RJ-cellen hun bestaan en activiteiten vrijwel onveranderd voortzetten. Dat er formeel nu eigenlijk niet meer van RJ-cellen kan worden gesproken, is van zeer ondergeschikt belang. In het verleden is namelijk gebleken dat, als deze cellen overgaan tot daadwerkelijke gewelddadige acties, dit toch gebeurt onder fantasienamen als "Aktiegroep Philips-Griekenland" en "Revolutionair Volksverzet Nederland".

De binding van deze cellen aan de legale RJ is door de opheffing van die tak uiteraard helemaal weggefallen. Ook dit heeft echter weinig praktische betekenis, aangezien de gang van zaken in beide takken van de RJ volledig werd bepaald door een uiterst klein groepje getrouwen,

dat thans nog steeds het beleid van de illegale cellen uitstippelt en dat voor het overige kennelijk doende is, naar het voorbeeld van het geciteerde artikel in "Voorwaarts", een nieuw legaal apparaat op te bouwen.

In verband hiermee is het noodzakelijk een kleine zijsprong te maken: Kort na de arrestatie van Lucien van HO. in december 1972 is, naar analogie van de Duitse Rote Hilfe, in ons land een "Rode Hulp" organisatie opgericht, die zich ten doel stelt iedereen te steunen "die door ideeën of activiteiten gericht tegen de kapitalistische maatschappij-structuur, in conflict is gekomen of dreigt te komen met de machtsapparaten van deze maatschappij". Daarnaast wil ook de Rode Hulp blijkens haar oprichtingsverklaring "een bijdrage leveren tot de vorming van een socialistische maatschappij in Nederland".

De oprichting was geheel een RJ-initiatief en vond plaats met steun van o.a. dr J.D.van der ME, bestuurslid van de enigszins verwante "Bond voor Vrijheidsrechten".

Hoewel de Rode Hulp regelmatig brochures uitgaf en in voorkomende gevallen perscommuniqué's rondstuurde, leidde de organisatie het eerste levensjaar een wat sluimerend bestaan. Voor een belangrijk deel was dit te wijten aan de verregaande laksheid van de personen die belast waren met de administratie van de Rode Hulp.

Hierin is echter verandering gekomen toen enige maanden geleden het roer werd overgenomen door Yvonne de J *) en enkele medestudenten aan de Sociale Academie te Eindhoven. Een en ander vestigde de indruk dat de Rode Hulp wel eens bedoeld kon zijn als het eerste begin van het toekomstige nieuwe legale apparaat, dus als voortzetting van de oude legale tak van de RJ.

Door de verdere ontwikkelingen lijkt deze indruk te worden bevestigd, onder meer door de onlangs gevoerde actie rondom het arrest van de Hoge Raad op het beroep in cassatie van Lucien van HO. Deze actie was namelijk meer dan een zaak van pure belangenbehartiging. De inhoud van diverse interviews en brochures, alsmede het verspreiden van een affiche met de beeltenis van "BVD-agent De R" ("gezocht als kroongetuige in het proces Lucien van HO. contra de BVD") zijn er evenzovele

*) concubine van RJ-leider H.J.J.WU.

aanwijzingen voor dat hier sprake is van pogingen tot "Verunsicherung" van de overheid; een oud RJ-thema, overgenomen van de Rote Armee Fraktion. Bovendien sloot de actie rechtstreeks aan bij in Duitsland gevoerde acties tegen de langdurige voorarresten en de behandeling van RAF-leden.

Tenslotte kan uit dit geheel de conclusie worden getrokken dat, hoewel er weliswaar geen directe organisatorische bindingen bestaan tussen de - nu naamloze - illegale cellen en de Rode Hulp, de vele personele banden en de overeenkomst in doeleinden er duidelijk op wijzen, dat dit gehele complex beschouwd mag worden als de voortzetting van de voormalige Rode Jeugd.

*
*
*

De Nederlandse Volksunie

De NVU, die in 1971 tot stand kwam na een fusie tussen de Actiegroep Vlaanderen en het Nieuw Rechts Front, kan zich nog steeds niet presenteren als een hecht georganiseerde groepering. De weinig activiteiten die van de NVU uitgaan worden door de omstandigheden bepaald.

Aan de besluitvorming in de partij neemt over het algemeen slechts een gedeelte van de Raad van Bestuur deel. In dit bestuurscollege zijn het vooral de heren B.S. PO (voorzitter), H.G.L. HEI (vicevoorzitter), F. ZO (secretaris), G. L (plv. secretaris) en mevrouw E. PO -De V (penningmeesteresse) die op de voorgrond treden.

Hoewel de mogelijkheid van min of meer gewelddadige acties niet geheel uitgesloten moet worden, mag de invloed van de meer militante personen in de NVU niet worden overschat. Eventuele harde acties zullen dan ook waarschijnlijk een beperkt en incidenteel karakter dragen.

De NVU telt thans ongeveer 65 leden waarvan ongeveer 15 leden actief zijn.

Contacten NVU

De NVU onderhoudt contacten met de rechts-extreme organisatie "Verbond van Nederlandse Werkgemeenschappen - Were Di" en het "Geschiedkundig Genootschap De Wende". Laatstgenoemde organisatie stelt zich ten doel de geschiedenis van organisaties als de NSB en de SS opnieuw, maar dan "objectiever" te schrijven.

Deelname aan verkiezingen

Onlangs gaf de heer B.S. PO te kennen dat deelname aan verkiezingen door de NVU voorlopig uitgesloten moet worden geacht. Deelname aan de gemeenteraadsverkiezingen in de gemeente 's-Gravenhage, met als enige kandidaat de heer J.G. GLIMMERVEEN, zou als een van de NVU losstaande zaak beschouwd moeten worden. In de praktijk zou dit betekenen dat de NVU zich, bij een mislukking van de verkiezingscampagne, geheel van de heer GLIMMERVEEN zou distantiëren.

Ogskoon men in kringen van de NVU niet gelukkig was met de door de heer GLIMMERVEEN in een verkiezingspamflet gebruikte terminologie, liet het zich wel aanzien dat de NVU bereid zou zijn dit drukwerk te verspreiden. Genoemd pamflet, waarop voorkwam de tekst "Den Haag moet blank en veilig blijven! Weg met de Surinamers en Antillianen die op onze werkracht en welvaart parasiteren" en "Help mee onze stad te bevrijden van de plaag van Surinamers en Antillianen", was zoals bekend, voor de gevolmachtigd minister van Suriname aanleiding tegen de heer GLIMMERVEEN een klacht in te dienen bij de Officier van Justitie in Den Haag.

Het aantal op hem uitgebrachte stemmen bedroeg 1,8 % (3.965 stemmen) van het totaal uitgebrachte stemmen, wat evenwel niet voldoende was voor een zetel in de raad van de gemeente 's-Gravenhage.

Partij Nieuw Rechts

.....

Ook de Partij Nieuw Rechts heeft tijdens de verkiezingscampagne voor de gemeenteraadsverkiezingen nogal wat stof doen opwaaien in de persmedia. In de stad Amsterdam werden affiches verspreid met de racistische tekst "Amsterdam, van vreemde smetten vrij" waaronder verstaan zou moeten worden "de misdadigheid" die "voor een zeer belangrijk deel ten laste van buitenlanders", onder wie "onze zogenaamde rijksgenoten" komt. Van de zijde van de gevolmachtigd minister van Suriname werd verklaard, dat ook tegen Partij Nieuw Rechts hoogstwaarschijnlijk een klacht ingediend zal worden.

De partij nam deel aan de gemeenteraadsverkiezingen in de gemeenten 's-Gravenhage en Amsterdam. Candidaat stonden in de gemeente 's-Gravenhage achtereenvolgens de heren P.F.F. van GO , H.W. KE en M.LEWIN en in de gemeente Amsterdam de heren M. LEWIN, J. BA , E. OT , J.PO en P.F.F. van GO . De partij behaalde in de gemeente 's-Gravenhage 240 en in de gemeente Amsterdam 180 stemmen.

CPN en gemeenteraadsverkiezingen

De op woensdag 29 mei j.l. gehouden gemeenteraadsverkiezingen hebben voor de CPN een aanzienlijke teruggang in het aantal gemeenteraadszetels tot gevolg gehad. Landelijk gezien daalde het aantal zetels met ongeveer veertig tot ongeveer honderddertig. De grootste zetelverliezen vonden plaats in de drie Noordelijke provincies, waar ongeveer dertig zetels verloren gingen.

Niettegenstaande dit grote zetelverlies ziet het dagblad "De Waarheid" in de uitslag van de verkiezingen een duidelijke consolidatie van de CPN. In een commentaar, dat aan deze verkiezingen een landelijke betekenis toeschrijft, wordt gesteld dat de uitslag van deze verkiezingen ~~word~~ gerealiseerd moet worden aan die van de Statenverkiezingen twee maanden geleden en niet met de resultaten van de raadsverkiezingen in 1970, toen "de politieke toestand in ons land werd bepaald door de strijd voor het verjagen van een rechts bewind".

Betekenisvol wordt vooral de winst van het CDA genoemd, waaruit blijkt, aldus het commentaar, dat "hoe meer in de regering gebukt wordt voor de rechtse krachten, hoe meer zij daarvan profiteren".

De partij heeft geconstateerd dat in de afgelopen verkiezingscampagne door "rechts" alles op alles is gezet om de trend van de Statenverkiezingen, "die de CPN een tegenslag brachten", kost wat kost te laten doorzetten. In het daarbij uitgebrachte anti-communistische spervuur heeft de partij zich, aldus de commentator in het dagblad "De Waarheid", prachtig staande gehouden. Daarbij wordt aan het herstel dat in Amsterdam is opgetreden (in vergelijking met de Statenverkiezingen) een grote algemene betekenis voor de gehele arbeidersklasse toegedacht.

Ten opzichte van de Statenverkiezingen heeft de CPN in Groningen zich weer enigszins hersteld. Ten opzichte van de raadsverkiezingen in 1970, toen de partij als gevolg van de bemoeienissen van de heer ME met de ontwikkelingen in o.a. de strokartonindustrie veel winst boekte, ging de partij in stemmenpercentage en in zetelaantal sterk achteruit. Het aantal zetels in de stad Groningen daalde met de helft tot drie; in Vlagtwedde verloor de partij haar beide zetels. In Beerta verloor de partij, met even meer dan de helft van de stemmen, door een tekort van slechts enkele stemmen de absolute meerderheid in de gemeenteraad; in Finsterwolde bleef de meerderheid nog juist behouden. In vrijwel de gehele provincie is de partij teruggekeerd op het niveau van 1966.

Hetzelfde niveau bereikte de partij in de provincies Friesland en Drenthe. Daarbij gingen zetels verloren in Heerenveen (van drie naar twee zetels) en in Leeuwarden, waar de partij niet meer in de raad vertegenwoordigd is. In Emmen verloor de partij twee van haar vier zetels en in Assen keert zij niet meer in de raad terug.

In Overijssel verloor de partij zetels in o.a. Deventer, Almelô en Enschede. In die provincie behoren de uitslagen van deze gemeenteraadsverkiezingen tot de slechtste van na de Tweede Wereldoorlog.

In Gelderland en Utrecht handhaafde de partij zich op een t.o.v. 1970 nagenoeg gelijk stemmenpercentage. Door een voor de partij minder gunstige restzetelverdeling gingen in de provincie Utrecht toch nog twee zetels verloren.

In de provincie Noord-Holland daalde de partij, vergeleken met de gemeenteraadsverkiezingen in 1970, gemiddeld in stemmenpercentage. Ten opzichte van de laatste Statenverkiezingen trad een duidelijk herstel op. Het aantal gemeenteraadszetels, dat de partij in deze provincie bezet, blijft na deze verkiezingen nagenoeg hetzelfde als ervoor. In één gemeente - Barsingerhorn - daalde het door de partij behaalde stemmenpercentage van 6,8 tot 5,0 en werd toch een zetel in de gemeenteraad gewonnen. In Amsterdam behaalde de CPN zestien procent van de uitgebrachte stemmen, wat zeven zetels in de nieuwe gemeenteraad opleverde (verlies één zetel). De CPN is daarmee in Amsterdam in grootte niet langer de tweede maar derde partij. Ten opzichte van de jongste Statenverkiezingen werd een winst geboekt van 0,8 %. In vergelijking met de raadsverkiezingen van 1970 werd zowel in stemmental als in stemmenpercentage verlies geleden.

Extreem laag waren de resultaten van de partij in Haarlem, waar één van de twee zetels verloren ging, en in Oostzaan, waar twee van de vier zetels verloren gingen. In de gemeente Langendijk, de woonplaats van het partijbestuurslid AA, en in Medemblik behaalde de partij een resultaat dat in die plaatsen tot de hoogste sinds 1946 behoort. In Medemblik werd daarbij één zetel gewonnen en hebben nu drie CPN-ers zitting in de gemeenteraad.

In Zuid-Holland vond vrijwel geen herstel plaats ten opzichte van de in maart gehouden verkiezingen. De resultaten in Leiden en Rotterdam behoorden tot de laagste in die plaatsen behaald sinds 1946. In beide plaatsen, maar ook in Den Haag en Vlaardingen trad zetelverlies op.

De partij verloor voorts twee van haar vijf zetels in de Rijnmondraad.

In Zeeland is de partij te zwak om trendmatige ontwikkelingen te kunnen aantonen. In geen van de zeven plaatsen waar door de partij aan de verkiezingen werd deelgenomen, is een raadszetel veroverd.

In Noord-Brabant en Limburg, waar plaatselijke groeperingen een grotere rol lijken te spelen bij de gemeenteraadsverkiezingen dan elders in het land en de CPN in veel plaatsen minder stemmen weet te verwerven dan bij andere verkiezingen, is het aantal door de partij verworven raadszetels vrijwel gelijk gebleven. De partij verloor haar zetels in Tilburg en in Maastricht. In Vaals, waar kort voor de verkiezingen van de Provinciale Staten een groot aantal PvdA-leden overstapte naar de CPN, wist de partij zich geen zetel te verwerven.

In een aantal plaatsen, m.n. Nijmegen en Heerlen, is het verkiezingsresultaat van de partij mogelijk nadelig beïnvloed door de deelname van de SP (Socialistische Partij), die juist in die provincies de meeste aanhang heeft.

De Socialistiese Partij in de gemeenteraad.

Voor het eerst sinds het ontstaan van oppositionele pro-Chinese communistische groeperingen en partijen heeft een van die partijen deelgenomen aan verkiezingen. De Socialistiese Partij (SP) stelde in twaalf plaatsen in totaal bijna 200 van haar leden kandidaat voor een zetel in de gemeenteraad. De plaatsen, waar aan verkiezingen werd deelgenomen waren zodanig uitgezocht dat een redelijke kans bestond op het verkrijgen van tenminste één gemeenteraadszetel. De criteria daarvoor waren de grootte en activiteit van de afdelingen en de verkoopcijfers van de bladen "De Tribune" en de "Buurkrant".

De verkiezingscampagne is door de betreffende afdelingen met veel inzet gevoerd. De nadruk werd daarbij gelegd op de colportage met het partijblad "De Tribune" - het extra-dikke mei-nummer had een oplage van ruim 40.000 exemplaren - en het organiseren van clandestiene plakacties. In Enschede werd gedurende de campagne zelfs gebruik gemaakt van illegale zendapparatuur.

In tien van de twaalf plaatsen waar de SP deelnam aan de verkiezingen waren ook kandidaten gesteld door de CPN. De SP werd daar door de CPN fel bestreden. De CPN-leiding liet zelfs de plaatsvervangend hoofdredacteur van het dagblad "De Waarheid", de heer G. SCHREUDERS, een artikel schrijven over het karakter van de SP. De heer SCHREUDERS bestempelde de SP daarin als een organisatie, "opgezet door confessionelen met de bedoeling de weg naar de communistische partij af te grendelen". Deze organisatie, aldus de heer SCHREUDERS, die vooral actief is buiten traditionele centra van de arbeidersbeweging, beoogt vooral het opvangen van "zwevende kiezers die naar links willen" en vraagt hen hun stem weg te gooien.

In twee plaatsen slaagde de SP erin vertegenwoordigers in de gemeenteraad gekozen te krijgen. In Nijmegen behaalde de SP 3917 stemmen (6,8%), hetgeen twee zetels in de gemeenteraad opleverde. In Oss werden 1787 stemmen op de SP uitgebracht (10,7%) en zullen drie SP-ers zitting nemen in de gemeenteraad. In Wageningen (3,8%), Vlaardingen (2,0%) en Nuland (4,8%) kwam de SP slechts enkele tientallen stemmen tekort voor een zetel in de raad. In Enschede, Leiden, Utrecht, Heerlen en Eindhoven behaalde de SP een stemmenpercentage dat tussen 1 en 2 gelegen was en zal de partij niet in de gemeenteraad vertegenwoordigd worden. Opmerkelijk

daarbij was wel dat de SP in de Utrechtse wijk 1e Daalsedijk - een van de eerste BHW *-wijken in Utrecht - 21% van de stemmen behaalde. Het stemmenpercentage in Groningen en Den Haag (0,5%) was duidelijk beneden de gestelde eisen en verwachtingen.

In Eindhoven, Nijmegen en Wageningen was het stemmental dat de SP op zich wist te verenigen groter dan dat van de CPN. In Vlaardingen was het stemmenpercentage van de SP bijna even groot als dat van de CPN. In de overige plaatsen, uitgezonderd Oss en Nuland, waar de CPN niet aan de verkiezingen deelnam, was de CPN aanmerkelijk sterker dan de SP.

In totaal werden ongeveer 15.000 stemmen uitgebracht op SP-candidaten. Dit aantal zal voor de SP-leiding ongetwijfeld een aansporing zijn door te gaan op de ingeslagen weg van buitenparlementaire acties. Het succes van de afdeling Oss - de enige afdeling die een actieve "Arbeidersmacht"-organisatie heeft opgebouwd - zal wellicht aanleiding zijn tot het geven van een grotere prioriteit aan het opzetten van "Arbeidersmacht" als landelijke bedrijfswerkorganisatie. Daarnaast zal de SP-leiding zich ongetwijfeld gaan beraden op de vraag of aan de eerstvolgende Tweede Kamerverkiezingen moet worden deelgenomen.

*) Bond van Huurders en Woningzoekenden, mantelorganisatie van de SP, gericht op het buurt- en huurwerk.

Nederland - DDR.

Sedert de erkenning van de Duitse Democratische Republiek door Nederland in januari van het vorig jaar, is er van Oostduitse zijde sterk aangedrongen op de oprichting van een vriendschapsvereniging, die ten aanzien van de DDR een zelfde inhoud en functie zou moeten krijgen als de "Vereniging Nederland - USSR" heeft ten aanzien van de Sowjet-Unie.

Door de DDR werd er aanvankelijk naar gestreefd om deze vereniging geheel buiten de sfeer van de dissidente communisten te houden. Het bestuur zou moeten bestaan uit personen van naam uit velerlei richtingen (politieke partijen, vakbonden, wetenschap en techniek). Een in het komend najaar uit te geven periodiek zou bijdragen moeten bevatten van enige bekende Nederlandse journalisten.

Van Oostduitse zijde werden garanties gegeven voor het financieren van de te ontplooiën activiteiten en de uitgifte van het orgaan. Het bleek uiterst moeilijk, zo niet onmogelijk om bovengeschetste opzet te realiseren. Daarom wendde men zich tot de dissidente "Vereniging voor Culturele Uitwisseling" (VCU), de voortzetting van de vroegere "Reisdienst Vrede" van de CPN, om de oprichting van een "Vereniging Nederland-DDR" voor te bereiden.

De inspanningen van functionarissen van de DDR-Ambassade en van de Oostduitse "Liga für Völkerfreundschaft" (een belangrijk instrument voor DDR-propaganda in het buitenland), in samenwerking met leden van de VCU, hebben medio mei 1974 geresulteerd in de totstandkoming van een "Initiatiefcomité voor de oprichting van een Vereniging Nederland-DDR".

Voor een deel bestaat dit comité uit personen uit pro-russische kringen, die zich in het verleden ook al hebben ingezet voor het bevorderen van de betrekkingen tussen Nederland en de DDR. Daarnaast is men er in geslaagd om enige vooraanstaande PvdA-leden zitting te laten nemen in dit Initiatiefcomité.

*
* *

COMMUNISTISCHE PARTIJ VAN PORTUGAL

PCP na staatsgreep van 25 april 1974.

De staatsgreep waarmee de "Beweging van de strijdkrachten" op 25 april een einde maakte aan een bijna 50-jarige dictatuur en de stoot gaf tot een radicale democratische vernieuwing in Portugal, haalde tegelijkertijd de communistische partij, de PCP, uit de clandestiniteit waarin zij al die tijd sedert 1926 verkeerde.

Men zou kunnen spreken van een dramatische ommekeer in de positie van deze partij, gesymboliseerd in de triomfantelijke aankomst van algemeen secretaris Alvaro CUI in Lissabon op 30 april; soldaten hesen hem op een pantserwagen om hem de samengestrocnde menigte te laten toespreken. Voor velen geldt CUI, kennelijk als bestrijder én slachtoffer bij uitstek van het nu verdreven regime van CA en de zijnen.

Zowel de junta onder leiding van generaal De SP als de andere Portugese politieke leiders zijn ervan overtuigd dat de communisten tot de grote politieke stromingen van het land behoren. Het gaat dus niet om een loze pretentie van CU en de zijnen. De SP gaf aan deze overtuiging uitdrukking door een lang onderhoud te hebben niet alleen met CU, toen deze terugkeerde uit Oosteuropese ballingschap, maar ook daags tevoren al met een delegatie van vier PCP-functionarissen. De communistische leiders gaven toen duidelijk te kennen dat de PCP alle maatregelen zou steunen die erop gericht zijn de democratische verworvenheden te consolideren en dat zij bereid was al de verantwoordelijkheden op zich te nemen die zij had als de voornaamste georganiseerde macht in het land.

De socialistische leider Mario SO erkende ook de machtspositie van de communisten en verklaarde dat de PCP een sterke partij is die in de voorhoede had gestaan van de strijd tegen de dictatuur. Zij konden volgens hem niet buiten de voorlopige regering worden gehouden.

Inderdaad is de PCP opgenomen in de op 16 mei geïnstalleerde voorlopige regering. Algemeen secretaris CUI, reeds in 1940 als zodanig in functie gekomen, is nu één van de drie ministers zonder portefeuille. Zijn partijgenoot Avelino PA, die nog onder het oude bewind de Unie van Bankemployees tot een communistisch gedomineerde organisatie maakte, heeft de post van minister van Arbeid.

De PCP deelt momenteel dus niet alleen in de successen van het nieuwe Portugese bewind maar draagt er ook de risico's van. Zij zal zich net als de andere politieke partijen, die veel meer dan de PCP hun eigen organisatie nog moeten opbouwen, ten overstaan van het Portugese volk metterdaad moeten waar maken in de moeilijke herstructurering van het land met zijn grote economische en sociale problemen. Voor een belangrijk deel zal het afhangen van de bekwaamheid van de PCP om deze problemen te helpen oplossen, of zij haar huidige prestige zal kunnen omzetten in parlementaire winst bij de vóór 31 maart 1975 te houden algemene verkiezingen.

De communisten doen er alles aan om zich te presenteren als een progressieve verantwoordelijke partij. Verschillen zij met de militairen in de regering van mening inzake de toekomst van de Portugese Afrikaanse gebieden, inzake de binnenlandse politiek trekken zij, taktisch althans, één lijn. Zij pogen niet zonder succes de arbeidsonrust tot bedaren te brengen, enerzijds door op te komen voor de gerechtvaardigde verlangens en anderzijds door te voorkomen dat de economische crisis nog toeneemt als gevolg van extreme eisen. Op haar eerste massa-meeting in Lissabon op 24 mei voerde de PCP de pragmatische slogan "Voor een Beter Leven". Revolutionaire kreten als nationalisatie van grote ondernemingen waren achterwege gelaten. Kleine en middelgrote privé-bedrijven hebben volgens de partij bestaansrecht. Een grote stakingsgolf, overdreven eisen voor hoger loon en kortere werktijden schaden volgens haar dergelijke bedrijven en spelen de grote monopolies in de kaart. De staking acht zij slechts een effectief wapen als het voorzichtig wordt gehanteerd.

De moeizame reconstructie van een nieuw, democratisch Portugal tracht de PCP veilig te stellen. Zij wijst daarom herhaaldelijk op het belang van de eenheid zowel tussen arbeiders en alle democratische krachten als tussen leger en volk. Volgens haar komt de bedreiging van dit democratiseringsproces van twee kanten: van de reactionaire elementen die terug willen naar de dictatuur, en van ultra-linkse groeperingen, door de PCP "gauchistische avonturiers" genoemd. Van beide zijden dreigt de chaos. Het "gauchisme" is volgens de PCP door zijn optreden in feite handlangers van de contra-revolutionaire krachten.

Best georganiseerde partij

Nu zij is opgenomen in de voorlopige regering beschikt de PCP, toch al ver uit de sterkste en best georganiseerde politieke partij, over een machtsbasis, waarvan zij zo goed mogelijk zal trachten te profiteren. Er zijn aanwijzingen dat de partij al direct na de staatsgreep in koortsachtig tempo is begonnen haar invloed onder de bevolking te versterken. Haar blad Avante dat wekelijks uitkomt, verscheen volgens CU de eerste maal reeds in een oplage van 300.000 exemplaren. Het aantal partijleden zou inmiddels al met 100.000 zijn uitgebreid. In de vakbonden schijnt de PCP zich een stevige plaats te hebben verworven.

De politieke betekenis van de PCP op dit moment is goeddeels ontstaan ten tijde van de dictatuur. In het verleden achtte men die betekenis gering mede op grond van het feit dat de partij niet veel leden telde, slechts 2 à 3000, schatte men.

Maar de omstandigheden in Portugal dwongen haar de kwaliteit van de leden boven de kwantiteit te stellen. Zij was een kaderpartij. De leden moesten streng geselecteerd worden, een strikte discipline volgen en toegewijd zijn. Immers de geheime politie, onder wijlen premier SALAZAR PIDE geheten en door diens opvolger CA in DGS omgedoopt, maakte voortdurend jacht op de communisten. Ook CU heeft in de gevangenis gezeten: onder meer van 1949 tot 1960, waarvan 8 jaar in isolement. Op 3 januari 1960 wist hij met een tiental andere partijfunctionarissen uit de zwaar bewaakte vesting Peniche te ontsnappen. Het werd als een zeer stout stukje beschouwd en de PCP noemt het met trots een groot historisch gebeuren.

De partij draagt het stigma van de partij der gevangenen en martelaren. In totaal hebben de leden van het Centraal Comité volgens haar zeggen tezamen 250 jaar in gevangenschap doorgebracht. De PCP buit deze vervolgingen propagandistisch uit.

Ten gevolge van de onderdrukking moesten de namen van partijfunctionarissen zoveel mogelijk onbekend blijven. Alleen de samenstelling van het partijsecretariaat was prijsgegeven. Naast CU maakten hiervan sedert het laatste congres in 1965 deel uit: Sergio VIL en Manuel RO. Laatstgenoemde werd na zijn dood in 1968

opgevolgd door Jose VI . Terwijl inmiddels een aantal CC-leden in interviews en op meetings naar voren trad, kwamen VII en VI voorzover bekend nog niet in de openbaarheid, tenzij deze namen pseudoniemen waren en de betreffende personen nu onder eigen naam optreden.

Het schijnt overigens dat de PCP nog niet volledig uit de clandestiniteit te voorschijn durft te treden. Haar in Oost-Europa opgestelde geheime zender "Radio Vrij Portugal" functioneert nog.

Streven naar volksfront

De communistische partij heeft niet alleen in het verleden geijverd voor samenwerking met andere politieke groeperingen, met name de socialisten. Eenheid van alle democratische krachten vormt ook nu een hoofdpunt van haar politiek. SO heeft echter te verstaan gegeven dat de socialisten weliswaar bereid zijn tot samenwerking met de communisten gedurende de overgang van de dictatuur naar de democratie, maar dat zij hun image van democratische partij willen handhaven. De socialisten hebben geen gemeenschappelijk programma met de PCP, doen geen pogingen een volksfront te vormen en hebben zelfs de kwestie van een electorale overeenkomst (nog) niet aangeroerd, aldus SO .

Gezien de huidige situatie zou een volksfront van communisten en socialisten zeer grote kans lopen gedomineerd te worden door de PCP.

In het kader van haar streven naar samenwerking met de sociaal-democratische, katholieke en liberale oppositie, die onder het oude bewind wel niet verboden was maar ook geen wettelijk bestaansrecht had, presenteerde de PCP op haar zesde partijcongres in 1965 een nieuw politiek programma van acht punten voor de overgang naar het "socialisme" via een "nationaal democratische revolutie". Toen slaagde zij er evenwel nog niet in om uit haar nationale politieke isolement te geraken.

In 1967 werd de kans op samenwerking zelfs heel gering toen in oppositionele democratische kringen stemmen opgingen voor een geleidelijke liberalisering van het regime. Binnen de PCP had dit streven wel enige aanhang, maar de partij als zodanig verzette zich hier fel tegen en verkondigde dat alleen door omverwerping van het regime en door samenwerking van alle democratische krachten en de massa van het volk democratisering mogelijk was.

Toen in 1968 na het aan de macht komen van CA als opvolger van SA het politieke klimaat enigszins veranderde en de oppositie oogluikend werd toegestaan, vond de PCP daarbij aansluiting. Vooral nog mocht de oppositie zich alleen manifesteren bij parlementsverkiezingen.

Voor de verkiezingen van oktober 1969 formeerde zij zich tot een electoraal front, de CED, welke drie grote conferenties belegde en een "eenheidsprogram" opstelde. Dit verenigde front hield echter niet lang stand, omdat SO wegens overheersing van de PCP eruit stapte en met zijn "anti-totalitaire" socialisten de CEUD, de "Kiescommissie van de Democratische Eenheid", oprichtte.

De verkiezingen, die alle parlementszetels in bezit liet van de ene legale regeringspartij, leverde de CED 10% en de CEUD slechts 2% van de stemmen op, een klare zege voor de PCP. Deze kon het niet laten hatelijke kritiek te richten op de "opportunisten en scheurmakers" en hun "gekonkel om de oppositie te verdelen". "Zij hebben getracht munt te slaan uit de onwankelbare vriendschap van onze partij met de Sowjet Unie en de CPSU door te verklaren dat onze goedkeuring van de actie van de vijf socialistische landen in Tsjechoslowakije ernstige gevolgen zou hebben voor de alliantie en samenwerking van de democratische krachten".

Niettemin vormde de oppositie - PCP, Sociaal-democraten en andere politieke groeperingen - bij de volgende parlementsverkiezingen in 1973 een electoraal front, de "Democratische Kiescommissie", CDE. Op het beslissende moment evenwel boycotte de CDE de verkiezingen, omdat zij deze als een farce beschouwde. Zij had al kandidaten gesteld en haar aanhang onder de bevolking was sterk toegenomen, getuige de druk bezochte verkiezingscongressen en de grote manifestaties.

Na de staatsgreep van 25 april bleef de CDE voortbestaan maar onder een andere naam: de "Democratische Beweging van Portugal", de MDP. De leider ervan, de linkse christen-democraat Francisco PE

, is als Minister zonder portefeuille opgenomen in de voorlopige regering.

De socialisten-leider Mario SO pleit ervoor dat deze MDP opgeheven wordt, omdat de hierin samenwerkende politieke groeperingen en partijen nu hun eigen organisatie kunnen opzetten of verder uitbouwen. Indien de diverse partijen genegen zijn met elkaar samen te werken

- vooralsnog voelt de Socialistische Partij van SO, er niet veel voor, zoals gezegd - dan kunnen zij direct van partij tot partij met elkaar onderhandelen. Het voortbestaan van de MDP zou maar verwarring scheppen.

De PCP en ook de MDP-leider PE willen dit electorale front voorlopig handhaven om mensen die nog geen definitieve keus voor deze of gene linkse politieke partij hebben gemaakt onderdak te bieden. In feite behoudt de PCP hiermee de mogelijkheid indirect aanhangers en sympathisanten te werven.

Het streven van de Communistische Partij naar versteviging van haar toch al sterke positie door het vormen van een volksfront met in de eerste plaats de socialisten maakt momenteel niet zo'n grote kans. De socialisten hebben er nu net als andere partijen vooral behoefte aan hun eigen identiteit te vinden. De onderlinge rivaliteit stelt het gemeenschappelijk belang wat op de achtergrond.

Pro-Moskou CP

Van belang voor de kansen van de PCP om tot samenwerking te komen met vooral de socialisten en voor haar invloed in Portugal in het algemeen is ook de vraag of en in hoeverre zij haar reputatie een onvoorwaardelijke volgelingen te zijn van de CPSU, van zich zal afschudden.

Hierboven werd al aangestipt dat SO, in het verleden met de PCP weigerde in zee te gaan wegens haar grote loyaliteit jegens Moskou. Een aantal feiten uit het verleden wijst op deze loyaliteit. Toen de CPSU plannen maakte voor een nieuwe internationale conferentie van communistische en arbeiderspartijen, in 1963, was de PCP een der eersten die het voorstel namens de CPSU lanceerde. Inzake het Sino-Sowjet-onconflict draaide zij met alle zwenkingen van de CPSU mee. Zo pleitte CU op het partijcongres in 1965 voor bilaterale gesprekken met de CP-China. Maar op de Moskouse wereldconferentie van juni 1969 trok hij als één van de eerste en felste afgevaardigden van leer tegen de "nationalistische, chauvinistische, expansionistische, anti-sowjetische en scheurmakende opvattingen en activiteiten van de Chinese leiders".

In augustus 1968 behoorde de PCP tot de zes Westeuropese CP-en die positief oordeelden over de invasie in Tsjechoslowakije, blijkens een verklaring van het uitvoerend comité van 23 augustus. Maar in deze kwestie

is de PCP niet geheel en al onverdeeld geweest. Op 25 augustus n.l. zond de clandestine zender "Radio Vrij Portugal" die toen waarschijnlijk in Praag stond, een verklaring uit waarin ondubbelzinnig de zijde werd gekozen van de Tsjechoslowaken tegen de interventie. Wat zich hier voorgedaan heeft is niet bekend: was het een misverstand tussen de PCP-leiding in Moskou en een in Praag zetelende groep of was hier sprake van reële oppositie binnen de partij? In ieder geval is de partij zich nadien geheel achter het Sowjetoptreden in Tsjechoslowakije blijven stellen.

Ook nu na de omwenteling in Portugal betuigt de PCP haar loyaliteit jegens de Sowjet-Unie. In een recent interview stelde de huidige Minister van Arbeid Avelino PA dat het socialisme van de Sowjet-Unie een voorbeeld is om na te volgen.

De CPSU van haar kant heeft in februari j.l. blijk gegeven van waardering voor de loyaliteit van de PCP door CU te onderscheiden met de Orde van de Oktoberrevolutie.

Merkwaardig genoeg gebeurde dit vlak nadat het CPSU-tijdschrift "Partiinaia Zhizn" (Het Partijleven) een scherpe aanval had geleverd op bepaalde kritische uitspraken van de Spaanse CP over de buitenlandse politiek van de CPSU.

De kans is groot dat de PCP onder druk van de publieke opinie en uit noodzaak zich als autonome partij op te stellen, haar onvoorwaardelijke trouw aan de CPSU naar buiten althans zal moeten temperen.

Gezien de traditionele en persoonlijke banden van de Portugese Communisten met de CPSU, zal dit moeite kosten. Eerder is te verwachten dat zij die kwestie wat terzijde laat liggen. Dan krijgt de PCP gemakkelijk een karakter als de CP-Frankrijk, die van de belangrijkste Westeuropese CP-en wel het meest trouw de Moskou-lijn volgt, en ook wel de beste relaties heeft met de CPSU, maar in haar nationale optreden zoveel mogelijk over deze relaties zwijgt.

*

* *